

**СВЕТОВНА
ФУТБОЛНА
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ**

трус

СВЕТОВНА ФУТБОЛНА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ

РУМЕН
ПАЙТАШЕВ

КНИЖДЖЕКА

КЪЩА
trud
СОФИЯ, 2010 г.

Джон Пийтхив е спортен журналист с над 30-годишна практика – един от най-известните и авторитетни футболни коментатори и капитети в България, истински футболен корифей. Завършва журналистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Още в началото на кариерата си впечатлява с феноменалната си памет и енциклопедичните си познания във футбола в телевизионното състезание „Минута е много“, което печели три пъти подред. В навечерието на „Мундиал-82“ участва в създаването на документален филм, посветен на световните първенства по футбол. Професионалния си път започва във в. „Отечествен фронт“, шест години е редактор в отдел „Футбол“ на в. „Народен спорт“, десет години е заместник главен редактор на в. „Футбол“, като е един от основателите му; година и половина е специален кореспондент на в. „7 дни спорт“. Очевидец е на пет световни (1990 г. в Италия, 1994 г. в САЩ, 1998 г. във Франция, 2002 г. в Корея и Япония и 2006 г. в Германия) и на шест европейски първенства (1988 г. във ФРГ, 1992 г. в Швеция, 1996 г. в Англия, 2000 г. в Белгия и Холандия, 2004 г. в Португалия и 2008 г. в Австрия и Швейцария). Той е първият български журналист, който отразява турнира „Кopa Америка“ от мястото на събитието, като в автбика му са шест първенства на Южна Америка (1989 г. в Бразилия, 1993 г. в Еквадор, 1995 г. в Уругвай, 1999 г. в Парагвай, 2004 г. в Перу и 2007 г. във Венесуела). Авторът е и първият български журналист на турнира за Купата на конфедерациите (тогава Купа на „Крал Фахд“) през 1995 г. в Саудитска Арабия, на финал за Междуконтиненталната купа през 1992 г. в Токио, както и на турнира за „Златната купа“ на КОНКАКАФ в САЩ и световното младежко първенство през 2007 г. в Канада. Отразява турнира за Купата на Африка през 1996 г. в ЮАР и 2006 г. в Египет, както и олимпийските футболни турнири през 2000 г. в Австралия и 2004 г. в Гърция. Има над 150 линии интервюта с най-големите футболисти в света - Пеле, Марадона, Ди Стефано, Кройф, Бекенбауер, Еузебио, Боби Чарлтън, Ялин, Скафино, Гролив, Суарес, Платини, Келмес и др., както и с най-големите треньори - Херера, Сантана, Менюти, Би-

лярдо, Беардзот, Загало, Салдана, Идалго, Ковач, Гурски, Лобановски и др. Интервюиран е последните трима президенти на ФИФА – Сър Стенли Роуз, Жоан Хавеланс и Сеп Блатер, президента на КОНМЕБОЛ (Футболната конфедерация на Южна Америка) Николас Леос, президента на Бразилската футболна конфедерация Рикардо Тейшейра, както и президента на УЕФА Ленарт Йохансон и доскорошния генерален секретар на УЕФА Герхард Айгнер. По този повод журналистът от московския в. „Футбол“ Александър Шмурнов пише за него, че дори и да попадне в ада, не би пропуснал възможността да интервюира самия дявол. Автор е на книгите „Звезди на футбола“ (с част от интервютата), „И в „Интер“ му сваляха шапка“ (за известния треньор Стоян Орманджиев), „От Монтевидео до Париж“ (за историята на световните първенства), „Левски“ – дългият път към Европа“ (за историята на „сините“ в европейските клубни турнири), „Аз, Люпка Петрович“ (за големия югославски специалист Люпка Петрович), „Европа в сиянието на сребърната амфора“ (за историята на европейските първенства), „Футбол. История на световните

**С Хеленио Херера през 1997 г.
във Венеция**

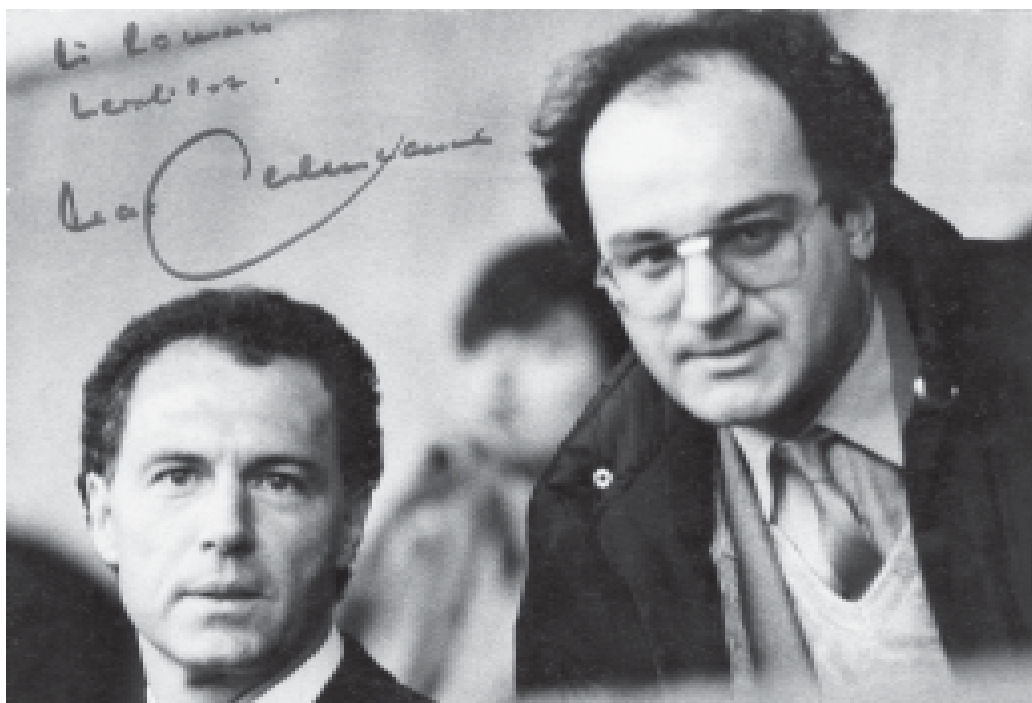
Авторът с Пеле през 1990 г. в Рим...

първенства“, „Вечното дерби „Левски“ – ЦСКА“. А неговата „Световна футболна енциклопедия“, която е истинска библия от „А“ до „Я“, вече има своето четвърто издание след книгата през 2001 и 2005 г. и компакт-диска през 2004 г. Съавтор е на книгите „Левски“ – всичко за любимия отбор“ и „Това е ЦСКА!“ В продължение на осем години авторът преподава спортна журналистика към НСА. Посетил е 75 страни и на шестте континента, стъпил е на най-големите стадиони в света начело с легендарния „Маракана“ в Рио де Жанейро. От петнайсет години заедно с ко-

...и с Франц Бекенбауер през 1989 г. в София

респондента на сп. „Франс футбол“ за България Иван Авуски дава мнението си в анкетата за „Златната топка“, а сам представя страната ни в анкетата на уругвайския всекидневник „Ел Паис“. Петнайсет години е постоянен футболен сътрудник на агенция „Ройтерс“. През 2009 г. е консултант на документалните филми по БНТ 1 „Фiesta в синьо“ (за 95-годишнината от основаването на „Левски“) и „Пеневата чета 15 години по-късно“ (за 15-годишнината от четвъртото място в САЩ-94). През 2004 г. е удостоен с награда за спортна журналистика „Братя Ексерози“ в областта на печатта за цялостното си журналистическо творчество.

...и с президента на ФИФА Сеп Блатер през 2004 г. в Атина

ФУТБОЛЪТ ПО СВЕТА

Футболът е създаден от нашите предшественици още преди хиляди години. Някои историографи поддържат тезата, че игра с топка е била въведена при военните упражнения от императора Чу Ких в Китай през 5000 г. пр. н. е. Впоследствие тя се превръща в популярно развлечение. Други източници, от 2697 г. пр. н. е., съобщават за играта „дзуню“, демонстрирана от два отбора пред императора Чен Дзи и придворните му. Около 2500 г. пр. н. е. в Китай по времето на император Хуан Ти широко разпространение има играта „дух кух“ (ритни топка), а по-късно стават известни и игрите „ду ху“ и „чжу ке“. От типично войнишко занимание тази игра с топка се превръща в народно развлечение. Използвала се топка, обшитата с кожа и натъпкана с конски или други животински косми. Тя трябвало да се ритне така, че да премине над два бамбукови пръта, забити в земята и завързани отгоре с копринена лента на височина около 5 метра. Има и друга разновидност на играта, когато в центъра на игровата площ между върлини се опъва мрежа, в горната част на която има отвор с диаметър 60 см. Това е целта, в която топката трябва да се изпрати с крак. Пренесена от Китай, играта става популярна и в Япония около 2650 г. пр. н. е., когато властва император Кемари, заговя и тя става известна с неговото име. Официално е отбелязана през 720 г. пр. н. е. в доклад до императора по това време. Свързана е с култа към него и представлява религиозна церемония. Група от 4 до 8 души се нареждали в кръг на квадратно игрище (14 x 14 м). Топката, с диаметър 22 см, е от еленова кожа, а вътрешността ѝ е изградена от бамбук. Всеки от играещите я подритва нагоре, като се стреми тя да остане по-дълго във въздуха, без да докосва земята.

6

УВАЖАМИ

ЧИТАЕМИ,

Във вашите ръце вече е новото издание на книгата „Световна футболна енциклопедия“, което е актуализиран вариант на книгата от 2001 и 2005 г. и компакт-диска от 2004 г. В началото на новия XXI век се постарях да събера и ви предложа всичко най-интересно от българския и световния футбол – известни играчи, треньори, отбори, ръководители, съдии, специфична терминология. Като човек и журналист, чийто живот е неразривно свързан с най-популярния спорт на планетата, вложих цялото си сърце, за да ви зарадвам с този огромен труд, който, надявам се, ще има непреходно значение, както всъщност подобава на една истинска енциклопедия. Надявам се също така, че футболът като многократно доказан социален феномен, ще привлече като магнит вниманието ви върху предложеното четиво, допълнено със снимки. Бъдете винаги верни на футбола!

Авторът

Някои историографи пък сочат Египет като прародина на древната игра с топка. Според тях отгук тя преминава в Мала Азия, Индия и Китай, и през тихоокеанските острови чак до Америка. В Европа пътят на футбола минава през посредничеството на Крит – в Гърция, а оттам и по целия континент. Не се изключва и възможността за самостоятелно възникване на играта в различни краища на света.

Около 180 г. пр. н. е. топката заема главно място в програмата на режима в Спарта. „Харпастонът“ е разгорещена игра, която изисква много сили и издръжливост. Два отбора си пречат с всички средства при овладяването на топката. В лексикона на Полукс¹ намираме описание на играта „епискирос“ или „епикоинос“. Играе се на игрище с две половини, като отборите са съставени от по 15 души. Топката представлява волски мехур, надут или напълнен с пясък и обшит с кожа. Целта е тя да се отпрати отвъд линията на полето, защитавано от противника.

Римляните наследяват от гърците играта с топка, наричайки я „харпаstum“. Не е трудно да се открие военното ѝ предназначение – двата отбора се движат по ограничен с линии терен, като се стремят да достигнат с топката отвъд линията на своя противник. Топката се подава с ръце и крака. Кръвопролитията не са рядкост. Чрез легионите на Цезар и Клавдий „харпаstumът“ е пренесен в Галия², дори в Британия³. Данни за играта могат да се намерят и в съчиненията на Сенека⁴ и Гален⁵, който я включва в „топковата терапия“.

Във Франция игрите с топка имат няколко наименования – „сул“, „шул“ или „шулаж“,

„шеларю“. Най-популярната е „сул“, при която два отбора от различни селища се състезават с топка, като се стараят да я отнесат до границата на съседната община. През 1369 г. кралят забранява играта (през 1791 г. се намесва дори френският парламент), но следите ѝ се губят чак до 1870 г. В Англия в продължение на часове жителите на градове и села гонят топката по градски улици или селски пътища и поляни. Версиите за произхода на това забавление са различни, свързани с игрите „харпаstum“, „сул“, както и с празненствата, посветени на победата над норманите. Разпространена е дори легенда, според която за пръв път играта се е провела с череп на неприятел вместо топка. Документирано е, че през 217 г. в района на Дерби келтите побеждават римляните с 12:9. През 1314 г. крал Едуард II забранява играта в пределите на Лондон. През 1349 г. неговият наследник Едуард III издава нов декрет, с който подновява забраната с думите: „Хвърлянето на камъни, играта с кегли, борбите, футболът, хокеят, боевете с петли и други непочтени игри отблъскват цвета на младежта от стрелбата с лък и хвърлянето на копие, следствие на което Кралството за кратко време може да бъде лишено от стрелци, от което опазил ни Бог.“ Все пак Едуард III има заслугата, че за първи път споменава думата „футбол“. По-късно срещу тази игра се обявяват Ричард II (1389 г.) и Хенрих IV (1401 г.). Но играта печели и приятели – Оливър Кромвел⁶, Чарлз II⁷ (1660 г.), а в Ирландия през 1527 г. е издаден закон срещу всички други спортове, но не и срещу футбола.

Предполага се, че италианското „калчо“ (футбол) води началото си още от XIII век.

¹ Римски лексикограф от IV–V век от н. е. – бел. авт.

² Днешна Франция и Югозападна Германия – бел. авт.

³ Днешна Англия, Уелс и Южна Шотландия – бел. авт.

⁴ Древноримски поет и философ – бел. авт.

⁵ Древноримски учен, доктор по медицина – бел. авт.

⁶ Протектор на Англия от 1649 до 1658 г. – бел. авт.

⁷ Английски крал от 1630 до 1658 г. – бел. авт.

Сигурни сведения обаче има от XV – XVI век. Дисциплината присъства в програмата на ежегодните пролетни игри във Флоренция от 1490 г. През XVIII век играта изглежда така: на игрище с размери 100 на 50 метра (съобразено и с размерите на градския площад) се нареждат два отбора от по 27 или 17 състезатели, които по даден сигнал се хвърлят в борба за топката. Ритана или подхвърляна с ръце, тя трябва да бъде отпратена във вратата на противника, очертана с два стълба. Прави впечатление, че се определят и функции на играчите по линии. Във футболния музей на английския град Престън се намира най-старата книга за футбола. Тя е написана през 1580 г. от италианеца Джовани да Барди и се казва „Разговори за играта футбол“.

През XVIII и XIX век футболът в Англия започва да си пробива път в училищата и коледжите и печели все повече привърженици. През 1801 г. описанието на играта е следното: на терена излизат два отбора и застават между двете врати, поставени на около 80-100 ярда (70-90 м) една от друга. Всяка врата представлява два отвесни стълба, забити на 2-3 фута един от друг (0,60 – 1 м).

Топката е кожена с надута вътрешност (мехур). Тя се хвърля в средата на терена и целта е да бъде отпратена в противниковата врата. В началото на XIX век са записани и първите правила, а от 1815 г. има и „официални“ състезания. Футболът се практикува в коледжите в Итън, Хароу, Уинчестър, Уестминстър, Шросбъри, Малбъро и Ълингъм, в университетите в Оксфорд и Кеймбридж. Всяко едно от тези учебни заведения има и разновидности в правилата. Съществена разлика се свежда до това дали топката да се рита с крак (град Итън), или да се хваща с ръце (град Ръгби). В първия случай топката е кръгла, а във втория – яйцевидна. През 1855 г. е основан първият футболен клуб „Шефийлд“. Възниква необходимост от уеднаквяване на кодекса. На 26 октомври 1863 г. в една лондонска гостилница се събират представители на клубове от столицата и околността и учредяват Футболна асоциация, която поставя началото на правилата на футболната организация. Допълнително се решава играта да се освободи от някои по-груби похвати. Противниците на това изискване напускат асоциацията и през 1871 г. основават Ръгби съюз. Определят се и разме-

8

Така е изглеждала футболната игра в Англия, преди да бъде забранена през 1314 г.

*Първият мач между национални отбори
в историята: Шотландия –
Англия 0:0 през 1872 г.*

рите на игрището – то не може да бъде по-дълго от 200 и по-късо от 100 ярда (182 на 91 м). Стълбовете на вратите са на разстояние 8 ярда (7,32 м) един от друг, но без напречна греда.

Мрежата от футболни клубове в Англия постепенно се разширява. На 20 юли 1871 г. е учреден турнир за купата на страната по системата на елиминирането. Броят на играчите вече е 11, а времетраенето на срещите – 90 минути. През 1882 г. се учредява Международен комитет по правилата, утвърден окончателно през 1886 г. Две години по-късно е създадена английска лига и започва редовно първенство. Примерът е последван от шотландци и ирландци.

През втората половина на XIX и началото на XX век футболната игра много бързо се разпространява в различни държави на Европа, Южна Америка и други континенти. Установяват се и международни контакти. Още на 30 ноември 1872 г. в Глазгоу пред около 2000 зрители се играе първият междудържавен мач в историята – Шотландия и

Англия завършват 0:0. На 12 октомври 1902 г. във Виена се играе първият мач между европейски представителни отбори – Австрия побеждава Унгария с 5:0. През 1905 г. в Буенос Айрес пък е първият мач между национални отбори в Южна Америка – Аржентина и Уругвай завършват 0:0. През 1906 г. е организиран и първият мач между отбори от два континента – в Сан Пауло Бразилия губи от Южна Африка (днес ЮАР) с 0:6. На 21 май 1904 г. в Париж представители на футболните организации на Франция, Холандия, Белгия, Дания, Швеция, Швейцария и Испания (представена от футболен клуб „Реал“ Мадрид) създават Международна асоциация на футболните федерации – ФИФА. Първата по-представителна арена на футбола са олимпийските игри, където той заема своето място още от 1900 г., но официално фигурира от игрите през 1908 г. Повратен момент в развитието на футбола стават победите на Уругвай на олимпийските футболни турнири през 1924 г. в Париж и през 1928 г. в Амстердам. Тогава за първи

път Европа вижда изкуството на виртуозите отвъд Атлантика. Ето защо съвсем логично именно Уругвай печели домакинството на първото световно първенство през 1930 г. „Небесносините“, сред които блестят имената на Скароне, Андраде, Насаси, Петроне, Сеа, използват максимално предимството и стават първите световни шампиони по футбол. През 1934 г. Италия приема за втори път световния футболен елит и също не пропуска възможността да запише успех у дома. През 30-те години скуадра адзура доказва, че е най-добрият отбор на континента и в света, като успява да дублира световната си титла четири години по-късно във Франция, а междувременно печели и олимпийския футболен турнир през 1936 г. През този период е и ерата на прочутия австрийски „Вундертим“, а имената на Синделар, Хиден, Сеста, Науш, Смистик стават синоними на висше майсторство. В предвоенния период нашумяват и имената на италианците Комби, Меаца, Пиола, Ферари, както и на чехите Планичка, Нейседли, Пуч, като към тази кохорта задължително трябва да прибавим и испанския вратар Рикардо Замора. За първи път на авансцената излизат и треньорите – Виторио Поцо (Италия), Хуго Майсъл (Австрия), Хърбърт Чапмън (Англия).

Първото голямо футболно събитие след Втората световна война е олимпийският турнир в Лондон през 1948 г., който е спечелен от Швеция. Тогава изгрява звездата на фамозното трио Грен – Нордал – Лидхолм, станало известно като „Гре-Но-Ли“, както и на югославяните Мипич, Бобек, Чайковски и Вукас. През 1950 г. Бразилия приема участниците в четвъртото световно първенство. Всички очакват успех на домакините, които преди последния мач с Уругвай са начело във финалната група и им е достатъчен и равен мач, за да бъдат коронясани като световни шампиони. Но пред 200 000 зрители на импозантния стадион „Маракана“ уругвайците успяват да обърнат мача от 0:1 до 2:1 в своя полза и да хвърлят бразилския народ в ужаса на националната трагедия. А Скиафино и до днес си остава най-добрият уругвай-

ски футболист за всички времена. През 1954 г. историята сякаш се повтаря, но с европейски представители. Забележителният тим на Унгария начело с Ференц Пушкаш в продължение на цели четири години не познава вкуса на загубата. По пътя му се предава и Англия, унижена на „Уембли“ с 3:6, а после и в Будапеща с 1:7. На финала на първенството в Берн унгарците срещат тима на ФРГ, вече загубил от тях в групата с 3:8, но с повечето от резервите си. Унгарците бързо повеждат с 2:0 и по всичко изглежда, че продължението ще е протоколно. Но германците, водени от опитния стратег Сеп Хербергер, изравняват, а шест минути преди края чрез гол на Хелмут Ран стигат до най-сензационната победа в историята на световните първенства.

След крушението от 1950 г. на авансцената най-сетне се появяват бразилците, които през 1958 г. са не-удържими. Световната титла е спечелена благодарение на цяло съзвездие от световни майстори – Краля Пеле, който тогава е на 17 години, Гаринча, Диди, Вава, Жилмар, Джалма и Нилтон Сантос, Загало, Зито. Четири години по-късно историята се повтаря, като на мястото на контузилия се още във втория мач Пеле се появява Амарилдо. Бразилците обаче са опиянени от двете световни титли и болезнено преживяват провала през 1966 г. в Англия. Тогава тимът на домакините начело с Боби Чарлтън (а в първенството блестят и звезди като Еузебио и Яшин) се възползва от шанса и макар и с доста спорен и до днес гол на финала срещу ФРГ Англия – родината на футбола, най-сетне стъпва на световния връх. Това обаче не се случва четири години по-късно в Мексико, когато отново на пиедестала на победителите се изкачва Бразилия. Пеле е в своя апогей, а до него са виртуози като Тостао, Жаирзиньо, Жерсон, Ривелиньо. На световните финали през 1974 г. с цяла класа над останалите са отборите на ФРГ (треньор Хелмут Шьон) и Холандия, които демонстрират изключителен футбол, а холандците начело с Генерал Микелс по блестящ начин интерпретират т. нар. тотален футбол. На

Моменти от историческия мач Англия–Унгария 3:6 през 1953 г. в Лондон – гол на Пушкаш (горе) и Грошич в акция (долу)

финала „оранжевите“ побеждат още в първата минута от дузпа, но опитните германци обръщат резултата още до почивката и маркар и с много усилия удържат минималната преднина до края. На този шампионат блестят плеяда от звезди – германците Бекенбауер, Майер, Герд Мюлер, Хьонес, холандците Неескенс, Хаан, Крол, Сурбиер, поляците Дейна, Лято и Шармах. През 1978 г. в Аржентина холандците отново се изправят на финала срещу домакините и отново напускат терена с наведени глави. При 1:1 в 90-ата минута удар на Рензенбринк улучва десния стълб и едва не довежда до инфаркт 25 милиона аржентинци. Те обаче ликуват в продълженията, а героят на първенството е Марио Кемпес.

На „Мундиал-82“ най-добрият отбор е този на Бразилия. Виртуозните играчи от стра-

ната на кафето смайват футболните естети с фантастична игра, а Зико, Сократес, Фалкао, Жуниор, Серезо и Едер творят на терена истински чудеса. До момента, когато срещу тях се изправя отборът на Италия, в чийто състав е и Паоло Роси – именно неговият хеттрик решава спора и открива пътя на скупадра адзура към трета световна титла. През 1986 г. в Мексико на световния футболен небосклон засява звездата на Диего Марадона, който с изявите си подновява стария спор дали не е по-добър от Краля Пеле. Марадона смело повежда „гаучосите“ към втора световна титла и е с основен принос за аржентинския триумф. Четири години по-късно отново Диего води своите към крайния успех, но на финала в Рим срещу ФРГ една съмнителна дузпа предрешава спора в полза на германците. Бразилия трябва да

чака цели 24 години, за да стигне отново до световния връх. За разлика от романтика Теле Сантана от 1982 и 1986 г., „златистите“ имат за наставник прагматика Карлос Алберто Парейра, който разбира простата истина, че световна купа не се печели само с красива игра, въпреки че в състава си има „магьосник“ като Ромарио. И Бразилия побеждава в играта на нерви на финала срещу Италия, когато след нулево равенство дузпите определят победителя. В последните за XX век световни финали във Франция през 1998 г. „петлите“ също се възползват от домакинството и неочаквано за мнозина печелят безпроблемно финала с 3:0 (два гола на Зидан) срещу неузнаваемия бразилски отбор. А в първото световно първенство за XXI век през 2002 г., което се провежда в Корея и Япония, Бразилия си връща титлата след 2:0 на финала срещу Германия (два гола на Роналдо) в единствения досега мач между двата отбора на световни финали и става за рекорден пети път първенец на планетата. През 2006 г. в Германия италианците печелят четвъртата си световна титла, след като на финала надделяват над Франция с 5:3 след изпълнение на дузпи, а в редовното време и след продълженията резултатът е 1:1.

Що се отнася до олимпийските футболни турнири, дълги години те са приоритет на отборите от бившите социалистически страни, тъй като другите отбори изпращат аматьорски състави. Едва от 1984 г. насам нещата стават по-сериозни – на финала тогава Бразилия отстъпва на Франция с 0:2. Четири години по-късно „златистите“ отново са на косъм от единствената купа, която липсва във витрината им, но губят с 1:2 от СССР. През 1992 г. на своя земя Испания побеждава на финала Полша с 3:2, а през 1996 г. за първи път африканска страна стъпва на олимпийския връх – Нигерия надделява над Аржентина с 3:2. През 2000 г. титлата е дублирана от друг представител на Черния континент – Камерун побеждава Испания с 5:3 след дузпи, като в редовното време и след продълженията резултатът е 2:2. През 2004 г. в Атина след 76-годишна пауза ставаме сви-

детели на южноамерикански финал, в който Аржентина надделява над Парагвай с 1:0 и за първи път става олимпийски шампион. През 2008 г. в Пекин аржентинците дублират триумфа си след 1:0 на финала срещу Нигерия.

Паралелно със световните първенства вървят и шампионатите на отделните континенти. Още през 1916 г. в Южна Америка е поставено началото на първото континентално съревнование „Кopa Америка“, което макар и с не съвсем редовна периодичност успява да устои на бурите на времето и досега се провеждаше на всеки две години, но срокът вече е увеличен на четири години. Рекордьори по спечелени титли в турнира са Аржентина и Уругвай – по 14, докато петкратният световен първенец Бразилия има едва 7 купи.

От 1960 г. започва летоброенето и на първенствата на Стария континент. Първият шампион е отборът на СССР, който после още три пъти достига до финалния мач, но така и не успява да дублира трофея си. Четири години по-късно на свой терен Испания печели „своята купа“, а през 1968 г. същото прави и Италия в Рим, въпреки че трябва да стигне до нея през перипетиите на втория мач срещу Югославия на финала. През 1972 г. се откроява може би най-добрият национален отбор на европейски финали – ФРГ. Начело с Майер, Бекенбауер, Нетцер и Герд Мюлер немската футболна машина помита всички по пътя си и е само въпрос на време кога купата ще се окаже в трофейната витрина на ФРГ. Бекенбауер и компания стигат до финала и четири години по-късно, но след драматични дузпи на финала с Чехословакия пропускат на Хьонес има фатални последици. Грешката не е повторена през 1980 г. и отново ФРГ става шампион на Европа. Идва и часът на Платини, който извежда Франция до върха през 1984 г. в Париж. В Мюнхен през 1988 г. триумфират „оранжевите“ начело с Гулит, Ван Бастен и Рийкард. През 1992 г. първенството в Швеция е предхождано от необичаен ход – поради ембаргото, наложено от ООН на Югославия, „пла-

ФУТБОЛЪТ В БЪЛГАРИЯ

вите⁸ са отзовани, а на тяхно място спешно са привикани датчаните, класирани на второ място в квалификационната група. И става чудо – Дания изкачва европейския връх на един дъх! През 1996 г. е дебютът на правилото „златен гол“, от който се възползва отборът на Германия на финала срещу Чехия. А на „Евро-2000“ се провежда един от най-драматичните финали – след като Италия води с 1:0 до последните секунди, Франция изравнява и нанася своя удар със „златния гол“ на Трезеге. Така „петлите“ дублират ФРГ, който е световен и европейски шампион едновременно. През 2004 г. ставаме свидетели на една от най-големите сензации не само в европейския, но и в световния футбол, когато смятаният за аутсайдер отбор на Гърция побеждава на два пъти домакина Португалия (в мача на откриването и на финала), за да се короняса като шампион на Европа под ръководството на вещия стратег – германския треньор Ото Рехагел. През 2008 г. Испания побеждава на финала Германия с 1:0 и става европейски шампион за втори път след 1964 г.

Отминалият ХХ век и началото на ХХI век предлагат и тръпнещата възбуда на европейските клубни турнири, както и на „Копа Либертадорес“ – южноамериканския вариант на купата на шампионите. С деветте си шампионски купи „Реал“ Мадрид още дълго време ще бъде недостижим във вечната ранглиста. В историята обаче завинаги остават „Милан“, великият „Аякс“ от началото на 70-те години, прагматичният „Байерн“, нетипично английският „Ливърпул“, „Бенфика“, „Ювентус“, както и феноменалният „Интер“ на „великия магьосник“ Хеленио Херера. В Южна Америка на шумуват уругвайските „Пенярол“ и „Насионал“, аржентинските „Индепендиенте“, „Бока Хуниорс“ и „Ривър Плейт“, бразилските „Сантос“, „Фламенго“ и „Сан Пауло“...

⁸ „Сините“ – така се наричат югославяните. Отборът се класира за ЕП-92, но е отзован от Швеция поради наложеното югоембарго – бел. авт.

През 1893-1894 г. десетина швейцарски спортисти са поканени за учители по гимнастика в гимназиите и педагогическите училища в страната. Един от тях е Жорж дьо Режибюс, който пръв въвежда във Варненската мъжка гимназия игра с голяма топка „футбол“, която популяризира с побългареното наименование „рипнигоп“. В Първа софийска гимназия футболът прави първите си стъпки под ръководството на учителя Шарл Шампо. В сп. „Училищен преглед“ от 1897 г. швейцарските учители Алоиз Бюнтер и Жак Фардел публикуват правилата на играта. Междувременно са учредени първите гимнастически дружества (1895 г.) и техният обединителен съюз „Юнак“ (1898 г.). В началото на ХХ век популярността на играта расте сред младежите. Млади българчета продължават средното си образование в лицей „Галатасарай“ и „Робърт колеж“ в Истанбул, а Благой Балькчиев е сред основателите на клуба „Галатасарай“. През лятото на 1909 г. по инициатива на Сава Киров е създаден „Футбол клуб“ и от тази година води официално началото си футболът у нас. На 10 април 1913 г. дружествата „Ботев“ и „Развитие“ се обединяват и слагат началото на „Славия“. Година по-късно на 24 май 1914 г. се ражда и най-популярният отбор в България – „Левски“. На 16-17 декември 1923 г. е основана Българската национална спортна федерация (БНСФ), която ръководи футбола у нас до 9 септември 1944 г. На 21 май 1924 г. българският национален отбор по футбол прави своя международен дебют на път за олимпийските игри в Париж – срещу Австрия във Виена 0:6. Въпреки тази загуба седмица по-късно на стадион „Коломб“ България прави истинска сензация, като удържа нулево равенство срещу фаворита Ейре, а ирландците все пак

Посрещането на българския национален отбор с балканската купа през 1932 г.

14

стигат до победата 15 минути преди края след гол от явна засада. През 1932 г. България става балкански шампион в Белград и дублира титлата си три години по-късно в София. През този период регистрираме и най-тежката загуба в историята – 0:13 срещу Испания в Мадрид. Преди Втората световна война в българския футбол оставят трайни следи играчи като братя Никола и Димитър Мутафчиеви, Тодор Мицалов, Александър Христов, Асен Пешев, Асен Панчев, Михаил Лозанов, Любомир Ангелов (Старото), Георги Пачеджиев (Чугуна). След войната българският футбол продължава своето развитие, като на 5 май 1948 г. се създава клубът „Септември“ при ЦДВ, станал известен малко по-късно като ЦДНА и ЦСКА – най-титлуваният български отбор, който под ръководството на Крум Милев става шампион 11 пъти. През годините той достига на три пъти до полуфинал в европейските клубни турнири (два пъти за КЕШ и веднъж за КНК). През 50-те години модата у нас диктуват големи футболисти като Ив. Колев, Кр. Янев, М. Манолов, Ст. Божков, Г. Найденов, П. Панайотов, К. Ракаров, голяма част от които съставят „бронзовия“ ни олимпийски тим, класирал се тре-

ти през 1956 г. в Мелбърн (треньор Стоян Орманджиев). Дванайсет години по-късно българският отбор е в подножието на олимпийския връх, но губи финала срещу Унгария с 1:4 (треньор Георги Берков). През същата 1968 година България играе два четвъртфинала с Италия и въпреки че отстъпва на бъдещия първенец на континента, става пета в Европа (треньор Стефан Божков). През 60-те години на българския футболен небосклон изгрява в цялото си величие звездата на легендарния Георги Аспарухов-Гунди, който е избран за футболист № 1 на България за XX век. За първи път България се появява на световни финали през 1962 г. в Чили, но отпада още в групата. Същият сценарий се разиграва и през 1966 г. в Англия, 1970 г. в Мексико и 1974 г. във ФРГ. На „Мундиал ’86“, отново в Мексико, българският отбор се добива до осминафиналите без победа, но там отстъпва на домакините. Междувременно на три пъти (през 1959, 1969 и 1974 г.) България става европейски юношески шампион. Краят на 80-те и началото на 90-те години са белязани с появата на най-титлувания досега български футболист – Христо Стоичков, който с „Барселона“ печели Купата на европейските шампиони през 1992 г. Идва и ис-

торическият 17 ноември 1993 г., когато с двата гола на Емил Костадинов срещу Франция в Париж българският национален отбор се класира за финалите в САЩ. А там през 1994 г. под ръководството на Стратега Димитър Пенев тимът прави истински фурор с представянето си, като на четвъртфинала детронира световния шампион Германия и отстъпва с 1:2 чак на полуфинала с Италия, след като френският съдия Киниу остава безмълвен при явна дузпа в наша полза. На това първенство Стоичков отново е в стихията си и с 6 гола става голмайстор заедно с руснака Олег Саленко. През 1996 г. футболният ни тим за първи път се класира за европейски финали, като в квалификациите отново извършва подвиг – на 7 юни 1995 г. в София побеждава Германия с 3:2, след като губи с 0:2 – развой, който германците не са допусkali от 1938 г. Краят на славното ни поколение идва на световния шампионат във Франция през 1998 г. А през 2004 г. националният ни отбор под ръководството на Пламен Марков за втори път участва на европейски финали. Българският футбол очаква появата на нова „златна“ генерация, която някой ден поне да повтори незабравимото американско лято на 1994 година...

Отборът на България за СП-94

ИГРОВНИ

СЪКРАЩЕНИЯ

- АФК** – Азиатска футболна конфедерация
- БФК** – Балканска клубна купа
- БФК** – Български олимпийски комитет
- БООЦД** – Международен комитет по правилата
- БФС** – Български съюз за физкултура и спорт
- БФ** – Български футболен съюз
- БФФ** – Българска федерация по футбол (така се нарича БФС до 1985 г.)
- ВИФ** – Висш институт по физкултура (сега **ИКА** – Национална спортна академия)
- ДР** – Германска демократична република
- Е** – Европейско първенство
- ЗМС** – Заслужил майстор на спорта
- КА** – Купа на африканските нации
- КФ** – Футболна конфедерация на Африка
- КАШ** – Купа на африканските шампиони
- КУ** – Купа на европейските шампиони
- КНДР** – Корейска народнодемократична република
- КУК** – Купа на носителите на купи
- КОНКАФ** – Футболна конфедерация на Северна и Централна Америка и Карибския район
- КОНМЕБОЛ** – Футболна конфедерация на Южна Америка

КА – Купа на Съветската армия
МК – Международен олимпийски комитет
МС – Майстор на спорта
НАСЛ – Северноамериканска футболна лига
И – Олимпийски игри
ОК – Футболна конфедерация на Океания
П – Световно първенство
ССР – Съюз на съветските социалистически републики
УЕФА – Европейска футболна асоциация
ФИФА – Световна футболна асоциация
ФК – Футболен клуб
ФГ – Федерална република Германия
ЦС на БФС – Централен съвет на Българския съюз за физкултура и спорт

ИЗТОЧНА

ЛИТЕРАТУРА

1. Попдимитров, Д., М. Стефанов, Сп. Тодоров. Малка футболна енциклопедия. С., ДСП „Реклама“, 1971.
2. Футбол. Енциклопедичен справочник. С., Д-р Петър Берон, 1985.
3. Енциклопедия на футбола. В. Търново, ЕЛПИС, 1994.
4. Mala encyklopedie fotbalu. Praha, OLYMPIA, 1984.
5. Rohr, Bernd, Guenter Simon. Lexikon Fussbal. Leipzig, VEB Bibliographisches Institut, 1987.
6. Radnedge, Keir. L'Encyclopedie du football. L'OLYMPRE, 1996.
7. Смирнов, А. Футбольная энциклопедия. Москва, ВЕЧЕ АСТ, 1999.
8. Tarras, Stefan. Die grossen fussballvereine der Welt. Muenchen, Copress Verlag, 1988.

ВСИЧКО

ОТ

А

ДО

Я

